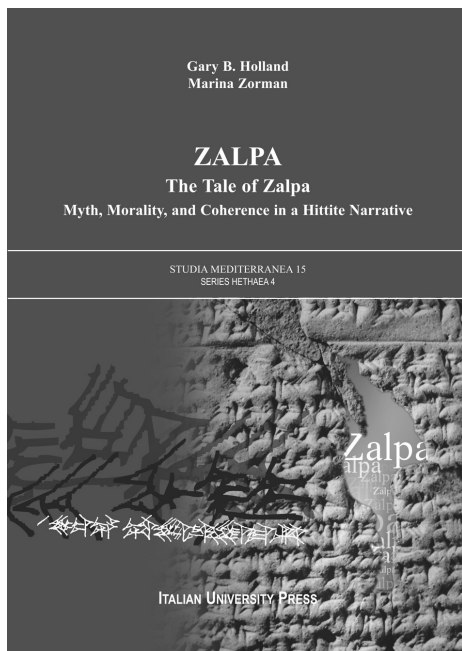

OCENE

Gary B. Holland in Marina Zorman. *The Tale of Zalpa: Myth, Morality and Coherence in a Hittite Narrative*. Pavia: Italian University Press, 2007. [150 str.]

Pripoved o Zalpi (The Tale of Zalpa) je fragmentarno ohranjena hetitska legenda, stara približno 3500 let. Pripoved razlaga, da je kraljica mesta Kaniš v enem letu rodila trideset sinov. Položila jih je v košare in jih spustila po reki. Reka je otroke odnesla do morja dežele mesta Zalpa, kjer so jih iz košar vzeli bogovi in jih vzredili. Kot od-

rasli moški so se bratje napotili iskat svojo mater. Sklepamo lahko, da so se v rodnem mestu poročili s tridesetimi sestrami, ki jih je kraljica rodila v njihovi odsotnosti, in sicer vse naenkrat. Prepoznal jih je le najmlajši brat in ugovarjal incestu. Tukaj je besedilo poškodovano. Nadaljuje se z dogodki v mestu Zalpa. Po božjem blagoslovu (le-ta se morda nanaša na spokoritev za incest, o kateri bi lahko govoril neohranjeni del besedila) sledi serija očitno zgodovinskih dogodkov: izbruh in prenehanje sovražnosti, umor princeze, kaznovanje Zalpe, dinastični spori, javno zavračanje zahtev kralja Hattuše in na koncu – uničenje Zalpe.

To pripoved je pred več kot tremi desetletji, leta 1973, prvič izdal Heinrich Otten. Njegova izdaja je *locus classicus* za določanje starohetitskih konvencij črkovanja in morfologije. Od takrat je hetitologija napredovala v spoznanjih o leksikografiji in sintaksi, predlagana pa so bila tudi nekatera drugačna branja klinopisa. Nova izdaja besedila je bila zato *desideratum* že nekaj časa. Pripravila sta jo Gary B. Holland (College of Letters and Science, University of California, Berkeley) in Marina Zorman (Filozofska Fakulteta, Univerza v Ljubljani). Oba avtorja sta se s tem delom ukvarjala že mnogo prej. G. B. Holland je besedilo vse od leta 1986 prebiral s podiplomskimi študenti, M. Zorman pa je s skupino podiplomskih študentov v študijskem letu 2002/03 pripravila raziskovalno nalogo z naslovom *Skladenjska analiza Pripovedi*

o mestu *Zalpa*, ki je prejela Prešernovo nagrado Univerze v Ljubljani za leto 2003. V letu 2005 je močno predelana različica te naloge izšla pri Znanstvenoraziskovalnem inštitutu Filozofske fakultete z naslovom *Zakaj je bilo treba uničiti Zalpo*. Avtorja sta v novo obravnavo besedila vključila več kot sedemdeset študij o vprašanih, ki zadevajo Zalpo (tako besedilo samo kot tudi probleme lociranja posameznih mest, datiranja dogodkov, o katerih pripoveduje idr.) in podala novo interpretacijo besedila. Ta temelji na pragmatičnem in diskurzivno naravnanim pristopu k hetitskim besedilom in študiji nekaterih lingvističnih in narativnih vprašanj, predvsem sintaktičnih, stilističnih in diskurzivnih struktur v besedilu, ki jih Ottnov komentar ne vključuje.

Pripoved o mestu Zalpa je v hetitskem državnem arhivu v Hattuši obstajala najmanj v petih izvodih. Po Ottnovi oceni je obsegala približno 116 vrstic, od tega se je vsaj delno ohranilo 110 vrstic, le tretjina pa je ohranjenih v celoti. Obravnava zato najprej prinaša podatke o medsebojnih odnosih ohranjenih različic, njihovi ortografiji in sintaktičnih značilnostih. Na osnovi teh podatkov poskušata avtorja vsaj okvirno datirati posamezne fragmente. Fotografijam glinenih plošč, prepisom v klinopis in transkripciji v latinično pisavo sledi prevod. Drugo poglavje je namenjeno obsežnemu komentarju besedila, ki vključuje obravnavo slovničnih značilnosti in razlik v posameznih prepisih, pojasnila o pragmatičnih in semantičnih razlogih za rabo nekaterih zaimkov, frazeoloških glagolov in drugih konstrukcij, razlago manj znanih izrazov, primerjavo nejasnih mest z drugimi besedili, etimologijo posameznih besed, rekonstrukcijo vrzeli in drugo. Sledi vsebinska analiza, to je obravnava časa in kraja dogajanja, v besedilu omenjenih bogov in junakov. O tej problematiki

je bilo v hetitologiji prelitega veliko črnila, soglasja pa še ni. V pripovedi se namreč pravljичno prepleta z resničnim, saj v njej poleg božanskih bitij nastopa tudi nekaj zgodovinskih osebnosti in znanih krajev (lociranih od Črnega morja do osrednje Anatolije), ki dokazujejo, da je bilo mesto Zalpa ustanovljeno že pred 18. stoletjem pr. n. št. in da razdalje med posameznimi kraji, ki so jih prepotovali bratje, znašajo vsaj 500 kilometrov. Struktura *Pripovedi o mestu Zalpa* je morda edina lastnost tega besedila, ki ni zanetila znanstvene razprave. Očitno se večina znanstvenikov molče strinja z Ottnom, ki meni, da se bajeslovni uvod in zgodovinsko poročilo med seboj tako razlikujeta, da bi bilo mogoče podvomiti, ali sploh gre za dva dela istega besedila. Četrto poglavje zato prinaša analizo sintaktičnih in stilističnih značilnosti obeh delov besedila in tako pokaže, da ima pripoved jasno in enotno kompozicijo. Mitološki začetek vzpostavi okvir, v katerega so vstavljene tematsko podobne, a očitno zgodovinske pripovedi o Zalpi. Vse te zgodbe mesto čedalje bolj bremenijo s krivdo in se nakopičijo v usodnem dogodku, ki sproži katastrofo. Zalpa za kazen, ker je upornikoma nudila zatočišče, doživi opustošenje; podjarmi jo kralj Hattuše. Pripovedni slog je vseskozi enak in tudi v delih, ki so ohranjeni le fragmentarno, so vidna skladijska sredstva, ki pospešujejo ali zavirajo dogajalni tok v skladu z zasnovano pripovedi. Za *Zalpo* je značilno povezovanje preprostih stavkov s semantično praznim 'in', 'ampak', obilna raba premega govora, spremembe pripovednega časa in preprost besedni zaklad z malo variacij in okrasja. Čeprav je te tehnike v primerjavi z rimskimi in grškimi retoričnimi praksami mogoče opisati kot preproste, predstavljajo bistveni del vse zgodnje indoevropske ljudske poezije. Na osnovi te analize avtorja razložita ideološko motivacijo besedila.

Pripoved o Zalpi umestita v propagandistično obarvano zgodovinsko literaturo. Namen tovrstne literature je bil pokazati nujnost kakega dogodka, politične odločitve ali poudarjati moč in druge vrline zgodovinskih oseb v pripovedih. V tem ideološkem okvirju je treba iskati tudi razloge za nastanek in obstoj petih prepisov *Zalpe*. Število prepisov namreč kaže, da je bila pripoved iz ideoloških, religiozних in političnih razlogov zelo pomembna (zasebno korespondenco, le kratek čas aktualna administrativna besedila, zapise s sodnih procesov idr. so hranili le v enem izvodu). Incest, upiranje kralju ter drugo kršenje družbenih in političnih norm bi namreč lahko služilo kot ideološko opravičilo za dokončno uničenje Zalpe in centralizacijo oblasti v Hattuši. V naslednjem poglavju je pripoved umeščena v okvir drugih hetitskih besedil z moralističnimi nauki. Nekatera služijo kot primeri primerne obnašanja, druga vključujejo moralistične premisleke, spet tretja pa moralne sodbe ali maksime. Še več je v hetitski literaturi besedil z implicitno moralistično vsebino, npr. miti, molitve, oraklji idr. Takšna in druga spoznanja kažejo, da so Hetiti z zgodbami prenašali modrost. V širše mitološke okvire pa pripoved umeščajo tudi

bajeslovni motivi – rojstvo velikega števila otrok naenkrat, izpostavitve otrok, ki jih nato odnese reka, pa tudi motiv incesta, ki so znani iz mezopotamskih, huritskih, staroindijskih, bibličnih in antičnih pripovedk. V zadnjem poglavju avtorja predstavi doseganje interpretacije *Zalpe*, sama pa odgovor iščeta v poučnem namenu pripovedi. Pri tem se sklicujeta na Aristotela, ki v *Retoriki* (1374b in sl.) pravi, da je o moralnosti dejanj mogoče govoriti, če so posledica premišljene izbire. Namerno kršenje zapovedi je namreč značilno za junake *Pripovedi o Zalpi*: mlajši brat je starejše svaril pred incestom, pa tudi prebivalci bi lahko predali upornike. S tega vidika je zgodbo mogoče razumeti kot še en svarilni primer v hetitski historiografski tradiciji. Njen nauk je, da se je moralnim normam treba podrediti, če se želimo izogniti pogubi. Javno prebiranje zgodbe bi potemtakem pomenilo opozorilo, da pravil ni mogoče kršiti brez kazni.

Predstavljeno delo tako poleg svežega pristopa k proučevanju hetitskih besedil prinaša spoznanje, da je obravnavana pripoved del starodavne indoevropske in prednjeazijske pripovedne tradicije.

Mojca Cajnko